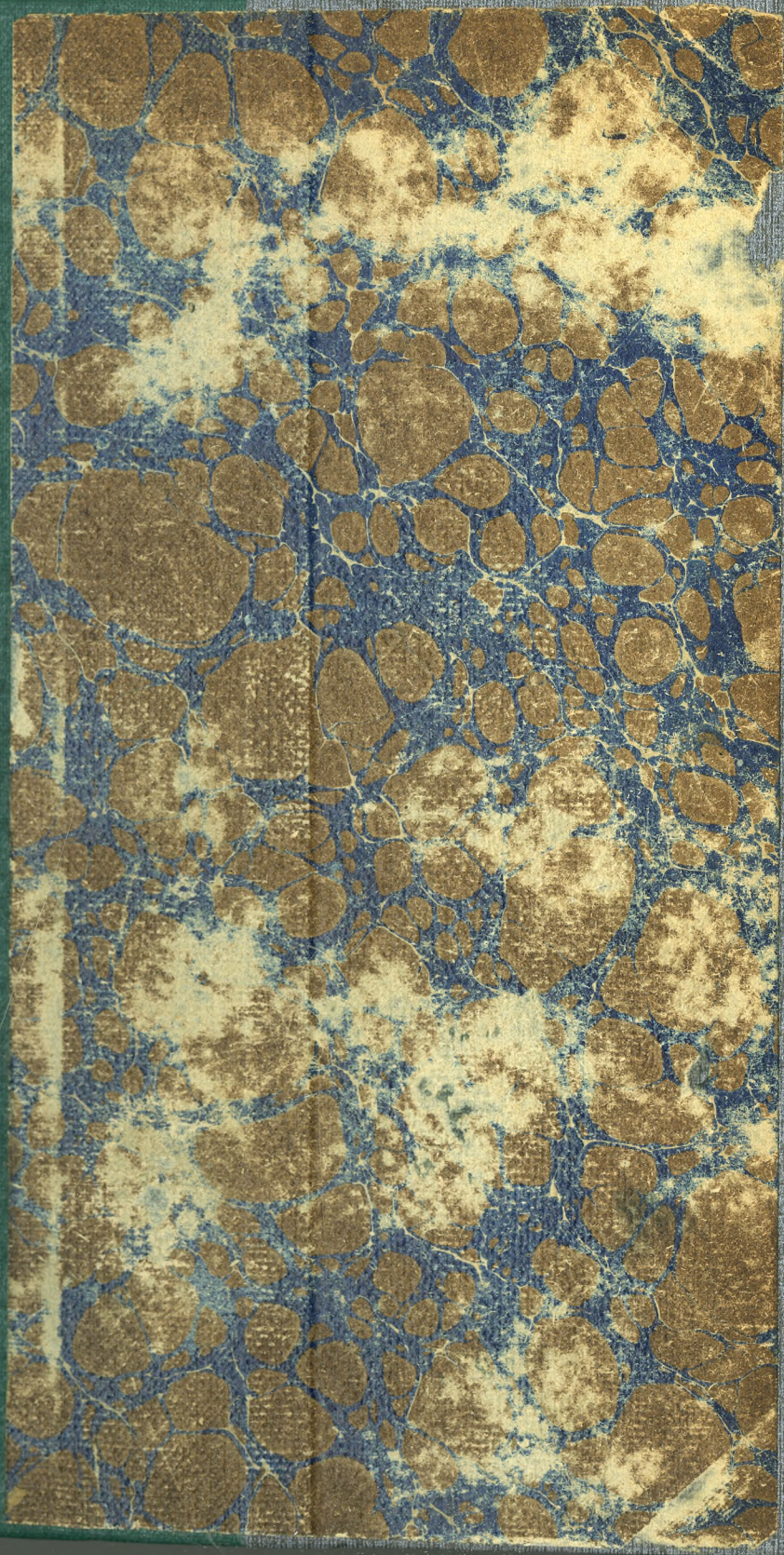

Politikai
röpiratok.

142.

192
1243

A' SZ. K. VÁROSOK

SZAVAZATJOGA

ORSZÁGGYÜLÉSEKEN.

IRTA

JÁSZAY PÁL,

MAGYAR KIR. UDVARI FOGALMAZÓ ÉS MAGY. TUD. TÁRSASÁGI
RENDES TAG.

4.

Pesten.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1843.

V. SZ. K. TÁRSASÁG

22 AVASATLÓ

ÉRTEKESÍTÉS

1814

ÁRNYALÓ

MAGYAR KÖZLEMÉNYEK ÉS IRÁSOK
HÉTFŐI NAPON

1814

Pest.

ADVAZATLÓ

1814

A' SZ. K. VÁROSON

S Z A V A Z A T J O G A.

А. С. К. А. В. Р. О. С. К.

С. В. А. В. А. Т. О. Г. А.

előjében, tettelesen működni és kiszélesíteni
csak néhány historiai tényről kívánom értesíteni
figyelemmel azon órány felé, melylyel a részben
kértem, a jog és igazság őszönve jelle
Gallia, az azt gondolják, hogy a kir.

Egy kort élünk, divattá vált nyelven *átalakulás* korát, és e' kornak azon stadiumán, hol már nem csupán rhetorikai szónoklat szépen hangzó üres szavai, hanem tények követelnek a' közjóért hevülő részrehajlatlan kebeltől; ha tehát valaha, most az ideje, hogy tényekkel lépjünk elő, a' kor kívánatai, a' kor kérdései felett.

Felesleges volna azt mutogatni ügyekezmem, hogy e' korkérdések között a' kir. városok országgyűlési szavazatjogát illető a' legfontosabb; mutatja ezt a' tény, miszerint az országosan egybegyűlt rendek mindenek előtt a' kir. városok elrendezését tüzték ki tanácskozásaik céljául, hogy aztán országgyűlési szavazatuk arányát is ahhoz mérhessék. Minél általánosb hang pedig az egész országban, sőt az ország határain kívül is, hogy a' kir. városok országgyűlési mostani állása gúny, hogy a' kir. városok e' gúnyos állásban tovább nem maradhatnak, annál szentebb kötelessége minden hazafinak, minden egyes polgárnak, mennyire ereje és tehetsége engedi, segíteni törekedni a' 4-dik rendet e' gúnyos, e' nullificált állásból.

Nem akarom *a gemino ovo* kezdeni e' kérdést, nem visszavezetni az eszméleti okoskodások azon tömkelegébe, melly már több évek óta fárasztja a' kir. városok mellett és ellen harczolók seregét, csak néhány gyakorlati szót akarok igénytelen hangon mondani azoknak, kiknek a' sors tágabb tért nyitott

elejökbe, tettelegesen működni e' diszteljes ügyben; csak néhány historiai ténynyel kívánom ébreszteni figyelmöket azon ösvény felé, mellyet e' részben követniök kell, *a' jog és igazság ösvénye* felé.

Csalódnak, kik azt gondolják, hogy a' kir. városoknak kérdés alá vett országgyűlési szavazata a' tegnap kérdése. Ha a' pozsoni országos teremek falai beszélni tudnának, azok 243. évvel ezelőtt folyt országos heves vitákat volnának képesek felmutatni, mellyeket az 1608. k. u. 1. és az 1687. 17. törvény-cikkelyek csak csöndesítettek, addig, mig egy hig-gadtabb kor nyugodt kedélylyel fogja fel a' tárgyat, és az osztó igazság mérlegével juttat megelégedési részt mind egyik mind a' másik követelő félnek.

A' 16-dik század végeig legkisebb versengés sem volt a' vármegyék és városok között országgyűléseinken a' szavazat iránt, mind ezeknek mind amazoknak követői egyenként szavaztak; pedig az országnak igen nagy része török kézen lévén, az alsóbb vármegyék gyakran meg nem jelenhettek, 's ilyenkor a' kir. városok csaknem egyenlő számmal voltak ellenökben. — Ugy hiszem nem teszek a' magyar közjog történetébe egykissé criticusabb pillanattal tekinteni szerető előtt kellemetlen dolgot, ha az 1582-diki országgyűlésen januar. 5-dikéig megjelent rendek hiteles névsorát itt adom. *)

Catalogus

Dominorum Praelatorum, Baronum, et reliquorum Statuum et Ordinum Regni Hungariae, qui ad Comitia festi beati Martini Episcopi et Confessoris Anno Domini MDLXXXI. vocati venerunt.

*) Mind ez, mind a' következő idézetek, eredetiekből vannak véve.

Domini Episcopi.

A griensis, Locumtenens.

E. Colocensis, qui et Jauriensis, Cancellarius.

Quinque Ecclesiensis.

Veszprimiensis.

Váciensis.

Csanádiensis, praemisit servitorem.

Váradiensis, praemisit servitorem.

Abbates et Praepositi.

Praepositus Castriferrei.

Praepositus Jauriensis.

Domini Barones, Proceres, et Magnates.

Do. Michael de Réva.

Do. Michael Thelegdy.

Do. Joannes Listius.

Do. Joannes Csoron.

Do. Martinus Czobor.

Do. Paulus Czobor.

Do. Stephanus Balassa.

Do. Nicolaus Istvánffy.

Do. Alexius Thurzó.

Do. Bernardus Thurzó.

Do. Franciscus Révay.

Do. Andreas Balassy, praemisit servitorem.

Nuncii Comitatum.

Nitriensis.

Pozoniensis.

Hontensis.

Trenchiniensis.

Mosoniensis.

Comaromiensis.

Bereg.
 Ugocsa.
 Szatmáriensis.
 Zempliniensis.
 Zaladiensis.
 Ung.
 Zoliensis.
 Thuróziensis.
 Gömoriensis.
 Arvensis.
 Szabolcs.
 Abaujvár.
 Torna.

Nuncii Dominorum Baronum et Viduarum.

Do. Comitis Nicolai de Bátor Judicis Curiae.
 Do. Stephani de Bátor.
 Do. Comitis Julii a Salmis.
 Do. Fuggerorum.
 Do. Francisci et Gasparis Homonnay.
 Do. Gasparis Magócsy.

Judices Regni.

Do. Andreas Szászy Personalis praesentiae in
Judicii Locumtenens.

Magn. Valentinus Baranyay, Protonotarius Perso-
nalis praesentiae.

Magn. Emericus Pethe Protonotarius Domini Lo-
cumtenentis et Regni Sclavoniae.

Nuncii Capitulorum.

Posoniensis.
 Strigoniensis.
 Nitriensis.

Zagrabiensis.

Jauriensis.

Liberarum Civitatum.

Posoniensis.

Tyrnaviensis.

Soproniensis.

Szokolczensis.

Cassoviensis.

Eperjesiensis.

Bartphensis.

Leucsoviensis.

Cibiniensis.

Septem liberarum Montanarum Civitatum.

Nuncii Regnorum Croatiae et Slavoniae.

Ime itt csak 19. vármegyét látunk 16. kir. város ellenében, pedig ki az 1581-diki országgyűlést részleteiben ismeri, nem fogja vádolhatni, mintha a' megyék 's a' már akkor is fennlévő *ellenzéki párt* érdeke ellen hozta volna végzéseit. Azonban, miként a' mult csaknem mindenkor magában rejti a' jövendő jó vagy bal szerencséje magvát, úgy itt is már ekkor el volt hintve a' konkoly, melly olly kárhozatosan burjánzott fel, nem annyira a' *vármegyék* és *városok*, mint inkább némelly *elégedetlenek* és a' *kormány* között.

1575-ki januar. 9-kén ugyanis Maximilián a' Salm Eginó gróf örökösei ideiglenes birtokában lévő *Szentgyörgy* és *Bazin* várakat, Pozson vármegyében, Kruzsics Jánosnak inscribálván 132,000 tallérban, ő utána *Pálffy Miklós* és ennek testvére *Pálffy Kata*, a' hies *Illyésházy Iván* neje, lön a' szép birtok tulajdonosa.

Csaknem ugyanakkor *Modor* mezővárosát is visszavéven némely idegen birtokosok kezéből, azt a' kir. *fiscus* birtokához csatolta 's kir. városi kiváltságokkal ruházta fel. E' kiváltságokat Rudolf ujabbakkal nevelte, — 1577-ki septemb. 24-kén kelt szabadalomlevelében a' kir. városokként *veres pecsét* használatát engedte meg neki, „*cera rubra, more Civitatum nostrarum liberarum, uti possint,*“ — 1582-ki május 11-kén a' Maximilián által adatott kiváltságokon felül még azt, hogy *lakosai, miként más kir. városiak, saját személyökben perlekedheszenek*, „*universi cives et inhabitores praefati oppidi nostri Modor, . . . instar aliarum liberarum Civitatum . . . universas Causas suas . . . coram quovis iudice vel justitiario . . . Regni nostri Hungariae . . . perse, vel procuratorem suum legitimum libere et secure agere . . . possint et valeant.*“ Mind a' két szabadalomlevelet maga a' kir. személynök Kaszaházi Joó János hirdette ki az 1596-ban egybegyült országos rendek martius 11-dikén tartott ülésében, miként azon levelekre irt következő jegyzése bizonyítja. „*Anno Domini 1596. 11-a die Martii in Generali Conventu Statuum et Ordinum Regni, est publicatum praesens Privilegium Modrensiuum, per me Joannem Joo de Kazahaza, personalem praesentiam et Consiliarium S. C. Regiaeque Maiestatis. m. pr^o . . .*“, — és senki, csupán Szokoli Miklós mondott ellenök; ezen ellenmondás is azonban üresen hangzott el, 's *Modor* városa nemcsak a' kir. városokra róni szokott taxákat és hadi terheket rendesen viselte, de a' következő országgyűlésekre meg is hivott, követei a' rendek által békésen befogadtattak 's szavazataik, miként a' többi rendekéi, beszámítottak.

Az 1600-ki országgyűlésen egy bár előre látható, mégis véletlen esemény zavarta meg a tanácskozást. A főpapok, bárók és országlakosok az érseki palotában voltak összegyűlve, 's midőn a kir. személynök, a fenebb említett Jóó János, egy bizonyos tárgyban *egyenként* szólítaná fel az országos rendeket szavazatra, és felszólítaná különösen a modori követeket is, nagy erővel kezdettek némelly fő- és alrendtek lármázni, hogy a modoriaknak ott szavok nem lehet, mert nem szabad kir. városi polgárok, nem birtokosok, hanem csak nemtelenek és parasztok; 's így a modori követek nagy láрма között kizárattak az országgyűlésből. Magányérdek támasztotta e zavart. A modoriak példáját követve ugyanis a *baziniak* és *szentgyörgyiek* szinte kir. városi kiváltságokat eszközöltek ki a királytól, 's Pálffy Miklós és Illyésházy István, kinek, miként fenebb említém, Pálffy Kata volt a felesége, nehéz szívvel viselvén, hogy a szép birtoktól meg kell válniok, Modor városát, *az új kir. várost* ügyekeztek egész erővel ki küszöbölni az ország rendei sorából, miszerint aztán Szentgyörggyel és Bazinnal is hasonlóan bánhassanak, 's ezeket, mint jobbágybirtokot, minden kir. kiváltság ellenére is, tovább is kezeik között tarthassák.

Regének lehetne mindezt tartani, ha azonkori szemmellátott és minden kétségen kívüli hitelű tanúk egy szájjal nem vallanák. *Zalatnoky György* pécsi püspök és kir. tanácsos így beszéli el a dolgot Mátyás főherceghez 1600-ki május 12-kén irt levelében: *Hoc scio . . . quod cum Domini Praelati, Barnones, una cum aliis Regnicolis in palatio Archiepiscopali simul fuissent congregati, et Dominus Personalis Praesentiae*

Suae Maiestatis Caesarae, Joannes nimirum Joo,
 ex officio sibi incumbenti **vota singulorum**
 colligens, *potivisset etiam a Civibus Modrensi-*
bus, qui Regalibus literis ad illam Diaetam vocati
fuerant, votum; quo audito Magnificus Dominus
Stephanus Illiészázy, et pie defunctus Dominus
Pálffy, et aliqui ex inferioribus, magna
vi reclamarunt, quod nempe praescripti
cives inter Regnicolas nullam prorsus
vocem haberent, quia non essent liberae
Civitatis cives, nec etiam possessionati,
sed solum rustici et ingnobiles, — et per
hoc inter alios Regnicolas nihil haberent negotii,
*sed abirent mox, et permanerent in suo statu.*⁶
 Csaknem így adja elő *Bratulich Simon szerémi püs-*
pök is ugyanazon év június 2-kán kelt levelében:
„Dum quadam vice tam Domini Praelati,
Barones, Magnates, ac universi etiam Regni-
colae, causa tractandorum publicorum negotio-
rum in domo Illustrissimi Domini Archi-
*episcopi Strigoniensis, **votaque** uni-*
*versorum Statuum (prout moris est) **sin-***
***gillatim** exquisita fuissent, ac vox tandem*
ad Modrenses devenisset, confestim Magnificus
Dominus Stephanus Illiészázy insurrexit, et
ipsum esse ignobiles, rusticos, nec dignos qui
vocem inter Regnicolas habeant, quinimo ex Con-
gregatione Statuum extrudendos multis verbis
asseruit, ex eo, quod etiamsi sint per Suam
Maiestatem aliqua libertate donati, quia ta-
men Colonos non habent (figyeljünk!) ideo
etiam vocem minime habere posse; — et
sic miseri eorum Nuncii, penes Regales Suae

Maiestatis Caesarae ad Diaetam vocati, cum maximo dedecore recedere coacti sunt.“

Ezek tehát tények, valósággal megtörtént dolgok, miket tagadni nem lehet. Ezekből világos, hogy a' kir. személynök a' vegyes ülésben *egyenként* számitotta, köteletségénél fogva, a' rendek szavazatait, „*ex officio sibi incumbente vota singulorum colligens,*“ — *votaque universorum Statuum, prout moris est, singillatim exquisita fuissent,*“ — világos, hogy *az országgyűlési hely és szavazat a' birtokhoz, még pedig a' föld — és jobbágybirtokhoz* volt kötve, — *praescripti cives inter Regnicolas nullam prorsus vocem haberent, quia non essent possessionati,*“ — „*nec dignos qui vocem inter Regnicolas habeant, quinimo . . . extrudendos asseruit, ex eo, quod . . . colonos non habeant, ideo etiam vocem minime habere posse,*“ — és világos, hogy *a' kir. városok egyenkénti szavazatát az országgyűlésen senki kétségbe nem vonta*, Modor városát is csak azért tagadták meg, *mivel kir. városnak*, különösen *földbirtokos kir. városnak* el nem ismerték, — „*quia non essent liberae Civitatis cives, nec possessionati, sed solum rustici et ignobiles.*“

És, gondolja valaki, ezen országos rendzavaró merények, Modor városa országgyűlési állásán ejtett ezen csorbitások, és tulajdonképen a' király *országgyűlésre hívó joga* ellen irányzott ezen törzsönködések abban maradtak? Koránsem. Modor városa még az országgyűlés alatt következő folyamodást nyújtott be Mátyás főherceghez, az országgyűlést vezető kir. biztoshoz, a' szükséges orvoslás végett:

Serenissime Princeps ac Domine,
Domine Clementissime!

Post fidelium servitorum nostrorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam subjectionem Serenitati Vestrae humillime significamus: quod a Divo quondam Rege Hungariae Maximiliano II-o etc felicitis recordationis, hoc privilegium oppido Modor benigne collatum fuerit, ut nimirum cives et inhabitatores illius oppidi, jure et libertate civili perpetua uti ac frui debeant; imo, quod moderna etiam Sacratissima ac Regia Maiestas, Dominus noster Clementissimus, privilegium illud superinde confirmaverit, Statibus etiam et Ordinibus Regni publicatum fuerit, quod videlicet cives dicti oppidi Modor, perpetuis semper temporibus, libertatibus instar aliarum liberarum Civitatum in Regno Hungariae uti ac frui debeant ac valeant; — quamobrem etiam a dato concessarum praetactarum libertatum, ut reliquae liberae Civitates, taxas apud Suae Maiestatis Cameram Hungaricam fideliter hactenus deposuimus, durante hoc aperto bello equos sub rebus artelaricis intertenuimus, victualia et omnis generis necessitates etiam supra vires subministravimus, ac multa etiam alia onera, liberis Civitatibus imponi solita portavimus. Qua nostra fidelitate Sacratissima Caesara Regiaque Maiestas mota, nos quoque, tamquam fidele Regni membrum, *ab aliquot retroactis annis, ad Comitata, hic Posonii celebrata, per Literas suas Regales vocare dignata est.* Ad cuius benignam requisitionem nosmet tanquam fideles subditi et cives humillime accommodantes, *ad Comitata justo tempore per internuncios nostros comparuimus, in quibus Regnicolarum cum consensu in numerum ipsorum adsciti sumus, suffra-*

giaque et voces nostrae acceptatae hactenus fuere. Ad Diaetam autem huius 1600 anni, ubi per Suam Maiestatem vocali comparuimus, Statibusque Regni de patriae salute consultantibus nos adjunximus, *voces nostrae per Dominum Personalem Praesentiam exquisitae, a Regnicolis repudiatæ et rejectæ, imo libertate civili nos non gaudere, nec locum inter Regnicolas nos habere ipsi asserere, internunciosque nostros non sine ignominia excludere ausi sunt.* Quod cum non tantum in derogamen libertatum nostrarum, diminutionemque Fiscii Regii, verum etiam in neglectum Suarum Maiestatum, quæ privilegia ea nobis concessere, vergat; pro eo Serenitatem Vestram, tamquam Dominum nostrum Clementissimum, per Deum supplices etiam atque etiam rogamus et obsecramus, dignetur nostri benigno patrocinio suscepto illatam hanc injuriam, nomine Suae Majestatis, autoritate et plenipotencia sua, qua fruitur, durante hac Diaeta vindicare, ac penes libertates nostras, restituta nostra sessione et suffragio, quo gratia singulari Suae Maiestatis, ab annis aliquot usi sumus, nos contra impetitores et turbatores earundem, clementer defendere, conservare, ac manuteneri. Quam nobis collatam gratiam ut Deus opt. Max. Suae Maiestati, Vestraeque Serenitati cumulatissime refundat, intimis precibus dies noctesque instabimus. Benignum superinde responsum humillime exspectantes.

Serenitatis Vestrae

humillimi subditi

N. Judex, Jurati, totaque

Communitas Regii oppidi Modor.

Tüstént kiadta Mátyásfő herczg e' folyamodást véleményes értesítés végett a' magyar tanácsosoknak, 's

ezek közt magának Pálffy Miklósnak is, kik midőn tudósításaikkal késedelmeskednének, az országgyűlés bevégzése után következő sürgető parancsát küldötte Pálffyhoz, 's hasonló értelmüt a' többiekhez is:

Matthias Dei gratia Archidux Austriae,

Dux Burgundiae etc. Comes Tyrolis.

Magnifice syncere nobis dilecte. Recordari te arbitramur, quod in proxime praeterita Diaeta Hungarica supplicationes aliquot civium oppidi Modor, tibi reliquisque Consiliariis pro voto et opinione transmissimus. Cum vero hac de re nulla adhuc opinio Consiliariorum ad nos pervenerit,

Idcirco te benigne requirimus, ut superinde opinionem tñam nobis, et consilium, sine mora communicare velis. Erit illud nobis singulariter gratum, pro occassione benigne recognoscendum. Datum in Civitate Vienna, die undecima mensis Aprilis Anno Millesimo Sexcentesimo.

Mathias m. pr.

Ad mandatum Ser. mi Domini

Archiducis proprium

G. Schröbl. m. pr.

Kívül: Magnifico Nicolao Pálffy de Erdeod Comiti Comitatus et Capitaneo arcis Psoniensis, Cubiculariorum Regalium in Hungaria Magistro, S. C. R. M. Consilario et Cubiculario, ac Supremo Praesidii Ujváriensis atque Strigoniensis Capitaneo, syncere nobis dilecto (P. H.)

Pálffy Miklós, miként tudjuk, épen ezen időtájban feküdt halálos betegen, következésképen véleménye, vagyis inkább mentő igazolása elmaradt; — de nem maradtak el a' többi tanácsosok véleményei, mellyek mind általában a' magyar jus publi-

cum, mind különösen a' modori eset 's a' királyi városok országgyűlési szavazatjoga tekintetében felette nevezetesek.

Az esztergomi érsek Kútassy János Pozsonból április 15-dikéről következőkben adta rövid véleményét: „Supplicem Modrensium libellum, sub proxima Diaeta Serenitati Vestrae, de asserenda ipsorum libertate exhibitum, et nunc pro privata opinione mihi praesentatum, legi et intellexi. Ex rationibus, quas ipsimet hoc suo supplici libello abunde recensent, videtur mihi, eos, in obtenta semel libertate, et privilegiis, tam genitoris Vestrae Serenitatis, felicis recordationis, quam modernae Majestatis Caesareae et Regiae, ipsis clementer donatis, conservandos et manutenendos esse; maxime: quod tot annorum spatio illis nemine contradicente usos et gavissos esse, oneraque omnia instar aliarum liberarum Civitatum subiisse, et hisce bellorum motibus tam subvectionem tormentorum, quam com meatuum praestitisse constat. Motus illi, qui contra eos *nescio quo autore*, sub novissima Diaeta qualitercunque excitati fuerunt, mihi non parum displicuerunt. Merito itaque per Suam Maiestatem protegendos censeo.“ Neki tehát nem sok tudomása volt azokról, mik a' modoria-kon az országos ülésben Illyésházy által elköveltettek, ezért csak általában találja igazságosnak kérelmeket, mint kik a' királyi városokra kivetni szokott közterheket pontosan viselvén megérdemlik, hogy királyi kiváltságaikban megtartassanak. —

Bővebben, és velősebben szól a' dologhoz Mikáczi Miklós váradi püspök április 16-dikán ugyan-csak Pozsonban kelt véleményében. „Oppido illi — úgy mond — *non a cetu Dominorum Praelatorum,*

Baronum, Magnatum, vel omnium Nobilium, in Diaeta existentium (halljuk csak!), sed ab insolentia quorundam privatorum, opulentia turgescentium, fisco ac benignis Caesareae Maiestatis exemptionibus adversantium factiosorum hominum facta est in dandis suffragiis iniuria. Qua in re non parum authoritati Suae Maiestatis derogatum exstitit, quasi vero Sua Maiestas, sicuti ex cive et plebeo nobilem, ex Nobili Magnatem, ex eodem Baronem creare potest, similiratione ex villa oppidum, ex eo Civitatem aut Communitatem facere non posset? cum et Cassovia a parvis initiis in celebre superiorum partium crevit emporium, et insignibus praerogativis ob praeclara facinora, per Bonfinium expressa, est donata. Sic in Sclavonia Civitas Varasdiensis, olim 30. domorum pagus, ob insignem cuidam Regi factam hospitalitatem, in numerum liberarum Civitatum est relata. Neque contrariantibus quiquam suffragantur Articuli quibus ipsorum causam fulcire velint, cum Sua Maiestas, de plenitudine authoritatis suae, eximendi et libertandi suos, non modo jus, sed et potestatem gratis et perpetuo donandi habeat. Unde Modorienses, contra quosvis impetitores ac publicorum suffragiorum turbatores, tanquam peculium fisci, merito defendendos, ac in concessis praerogativis conservandos censeo. “Im világosan állítja a’ váradi püspök, hogy a’ modori követeken *nem az összes országos rendek*, hanem némelly a’ királyi fiscus és szabaditékok iránt gyűlölséggel viseltető pártos gazdag magányosok pajzansága követte el az országgyűlési szavazat tekintetében azon jogtalansá-

got; — és tréfás gúnynak tekinti a' kérdést, vajjon a' királynak, ki a' parasztot és polgárt nemessé, a' nemest országnagygyá, 's az országnagyot zászlós úrrá teheti, van-e szinte úgy joga a' falut mezővárossá, 's a' mezővárost szabad királyi várossá vagy közönséggé emelni? holott az ellenkezőt állítók nem tudnak egyetlen törvényczikkelyt is felhozni védelmökre, a' király pedig méltósága teljességében mindenkor joggal és szabadon gyakorlotta adományozási hatalmát.

A' királyi személynök, *Jóó János*, még tovább, sőt mindegyik tanácsosnál tovább ment. Ő april. 17-dikén Pozsonból küldött levelében ezen országgyűlési rendzavarást valóságos *felség-sértésnek* nyilvánítja, olyannak, mit nem lehet büntetetlen hagyni. Rövid véleménye így szól: „Seire cupit a me Serenitas Vestra, quae sit opinio mea in negotio oppidi Modrensis, in eo: quod nuncii eorundem oppidanorum, ex proximo generali Regnicolarum Conventu ejecti fuerunt. Brevis itaque mea opinio est: quod quia male cum his oppidanis actum est, et non modo ipsi oppidani laesi sunt, sed et Sua Maiestas Caesarea atque Regia, dignum non est, ut Sua Maiestas rem hanc mali exempli inultam relinquat. Ego enim hic Crimen laesae Maiestatis incurrisse existimo eum, qui huic tragoediae initium dedit. Cujus authorem Sua Maiestas facile indagare poterit, si praefatos oppidanos interrogaverit de eius negotii principio“. —

A' csanádi püspök a' váradihoz csatlakozott véleményében. „Ego judico — mond ugyancsak april. 17-dikén Pozsonban kelt levelében — illis (Modoriensibus) non levem ignominiam esse illatam, quod

ex Comitibus ejecti sint. Nam eo Privilegio, benignitate S. C. Regiaeque Majestatis, ab aliquot jam annis usi sunt, *nemine oppugnante*. Sua autem Maiestas habet potestatem, non solum Cives, sed et Barones et Praelatos ex hominibus rusticanis creare, et reliquis adjungere“.

Draskovich Mátyás knini püspök is az *usus*-t vette fő támokul. Sopronból april. 18-dikán küldött rövid véleménye így szól: „*Meo iudicio justum et aequum illos petere existimo, quandoquidem a divo quondam Maximiliano felicis memoriae Imperatore secundo, oppidi sui, ad instar aliarum liberarum Civitatum, libertatem et privilegia obtinuerint, moderna quoque Sacratissima Caesarea ac Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, dicta privilegia confirmaverit, ipsique Modrenses, a tot jam annis, tali libertate, nemine reclamante, gavisi fuerint.*“

Bratulich Simon szerémi püspök pedig szinte a váradi püspök véleménye értelmében Patak-Ujhelyből június 2-kán irt 's már fennebb idézett levelében következőleg nyilatkozik: „*Mea itaque humilis est opinio, ut quia Sua Majestas ex uno rustico Nobilem, ex Nobili Magnatem creandi habet auctoritatem, habet etiam ex Oppido liberam Civitatem creandi facultatem, nec necessarium esse ipsos colonos aut possessiones habere. Quod quia cum Modrensibus etiam fecit, privilegiaque ipsorum jam ante aliquot annos nemine reclamante fuerunt promulgata, et ab eo toto tempore locus et vox inter Regnicolas ipsis attributa; ideo ne nunc quidem in derogamen auctoritatis Suae Majestatis, id eis denegandum, sed pristinae dignitati in Diaetis restituendum esse.*“

2020 Hasonló értelemben volt, egy kis kivétellel, a pécsi püspök, Zalatnoky György. Ő a' már elébb említett levelében, Kassáról május 12-kén így nyilatkozott: „Puto tamen, quod Serenitati Vestrae pro eo supplicaverint humillime, quod quia jam seipsos redemissent; et hoc modo liberos fecissent, et nemini ex Dominis Praelatis, Baronibus, Nobilibus, nisi soli Sacrae Caesareae et Regiae Majestati, Domino nostro Clementissimo, jure peculiari essent obligati, et servitiis adstricti, ut et illi instar aliarum liberarum Civitatum a' Regnicolis pro liberis civibus agnoscantur, et inter Regnicolas liberam vocem habeant. De quo negotio Serenitati Vestrae, Domino videlicet meo Clementissimo, aliud perscribere non possum, quam quod (*etsi in aliqua parte publicae constitutiones Regni Hungariae talibus reclamant*) Rex, consentientibus Regnicolis, ex rusticis et ignobilibus liberos et veros Nobiles, *suo authentico Privilegio*, pro libitu creare et facere potest. Ne igitur aut Sacrae Caesareae Maiestatis juri, seu clementi donationi, ac illorum privilegio, Salvoque Conductui Diaetae praejudicet, (nisi Sua Sacra Caesarea Regiaque Majestas aliud de hac re statueret) illos Vestra Serenitas, in ipsorum juribus, quae jam habent, defendat, ut sic omnia salva, et in suo vigore permanere possint, praesertim cum non praejudicet Fisco Regio, sed illum potius amplificet, *et cum tempore praesentationis privilegii ipsorum in publica Diaeta Regnicolarum, excepto solo pia memoriae Nicolao Zokoly, nemo illis contradixerit. Erunt enim peculium Sacrae Regni Coronae deinceps.*“ Zalamoky György tehát a' nem-

telennek nemessé emeltetését némileg az országlakosok megegyezésétől függesztette fel, — a' mennyiben t. i. törvényeink minden szabadalom- vagy kiváltságlevélnek megkivánják közzétételét, hogy azon alkalommal az, kinek jogait sértené, a' szükséges orvoslás végett lépést tehessen. Bizonyos innen az is, hogy a' modoriak kiváltságlevele, miként fennebb előadtam, az országgyűlésen kihirdettetett, 's annak az egy Szokolin kívül senki más ellene nem mondott.

Draskovich János ezt nem tudta. Ezért mondja május 8-dikán Zágrárból küldött véleményében: „Quantum itaque ejusdem Oppidi (Modor) libertationem, *inque aliarum liberarum Civitatum aggregationem* attinet, in eo Sacratissimam Caesaream ac Regiam Majestatem, Dominum Dominum meum Clementissimum *plenariam ac omnimodam Regiae potestatis facultatem habere, nemo est qui in dubium trahere ausit.* Censerem tamen, huiusmodi oppidorum libertationem per speciales Sacratissimae Suae Majestatis literas Comitatibus et Regnis dirigendas de more publicari, *vel vero huiusmodi publicationem, ad proxime affuturam Posoniensem Diaetam rejici debere ac reservari*“. Világosan kimondja ő, hogy azt, miszerint a' királynak teljes joga és hatalma van valamely mezővárost királyi várossá tenni, esze ágába sem jut senkinek kétségbe vonni, de az ilyen szabadítékokat a' vármegyékhez és magokhoz az országokhoz is bocsátandó különös királyi levelek mellett kívánná közhírré tétetni, — vagy legalább a' jelen esetben a' modoriak kiváltságait a' legközelebbi országgyűlésen kihirdettetni. Mi már 1596-ban megtörtént. — Ő hozzá csatlakozott.

Pethe Márton kalocsai érsek is, april. 26-dikán Pozsonból irt levelében „Meo tenui iudicio — mond — quia hoc negotium vix nunc absolvi posset, Vestra Serenitas ad futuram Diaetam differat, ut tunc et Cives Modrenses sua privilegia in medium proferant, Status etiam et Ordines, vel Causam facti declarent, vel privilegia Civium, forte hactenus non intellecta, admittant, et Cives Modrenses in sua libertate patiantur et conservent.“

Mindezeknél valamint az országos dolgokban sokkal jártasabb, úgy véleményében is sokkal alapsabb és továbblátó volt a' híres *Thurzó György*, nem sokára az ország nádora; vele együtt a' bosznai püspök *Újlaky Lajos*. Amaz a' tettet egyenesen az eddig kétségbe nem vett királyi jogok ellen intézett merénynek tekintvén, a' törvényhatóságokhoz tüstént küldendő levelekben kinyilatkoztatni javaslá, hogy a' királyi Felső azt, mint világos jogaiba ütközöt, a' legnagyobb nehezteléssel értette, következésképen erősen akarja és parancsolja: hogy a' nemesség jövődöre illyesmit elkövetni ne merészeljen. Bicséröl május 6-dikán küldött véleménye így hangzik: „Literas Serenitatis Vestrae, Viennae die 11-a praeteriti mensis Aprilis exaratas, Posonii in reditu Graecio, 2-a May humillime accepi; ubi Serenitas Vestra benigne mihi demandare dignatur, ut de supplicatione Modrensi, de qua opinio mea Serenitati Vestrae non constiterat, absque dilatione opinionem meam Serenitati Vestrae perscribam. Itaque Serenitati Vestrae, tamquam Domino meo Clementissimo, humillime significandum esse duxi, meam etiam Posonii tenuem ea de re opinionem, hanc fuisse, et nunc esse: eum videlicet, qui Nobilitatem eo induxit,

ut Modrenses e medio ipsorum ejicerentur, graviter contra sanctae recordationis progenitorem Serenitatis Vestrae, Divum Maximilianum Imperatorem et Regem, ac contra Suam Majestatem Caesaream modernam, Dominum, Dominum nostrum Clementissimum, peccasse; ex eo, quod privilegia et libertates, per suas Majestates Mondrensibus clementer concessas, vilipendere, eaque minus vigorosa esse, nescitur quo respectu, Nobilitati persuadere praesumerit. Modrenses denique hac in parte gravissimam passi sunt injuriam, cum nimirum iisdem privilegiis immunitatibusque, ab aliquot jam annis retroactis, sine cujusquam contradictione usi sint et gavis; opiniones suas in Comitibus Regni Generalibus cum aliis liberis Civitatibus dixerint; onera omnia, belli et pacis tempore, more aliarum liberarum Civitatum subiverint, hacque ratione privilegia ac libertates suas, per antelatos Imperatores ipsis concessas, usu quoque continuo roboraverint. Quare censeo: uti Sua Majestas Caesarea alios omnes Status in suis libertatibus antiquis et praerogativis benignissime conservare dignatur, ita hos quoque merito in suis libertatibus receptis, per Suam Majestatem servandos esse; — ac proinde, si ea benigna et clemens Serenitatis Vestrae fuerit voluntas, (cum praeteritae Diactae Eadem, plena cum potentia, a praedicta Majestate Caesarea sibi collata, praeesse dignata fuerit), ad omnes Regni Hungariae Comitatus scribi facere velit Serenitas Vestra literas, quibus significet: Suam Majestatem Caesaream non sine magna displicentia intellexisse, *Nobilitatem* ex aliqujus instinctu, *Modrenses in praeteritis Comitibus*, contra apertissimam / Suae Majestatis

praerogativam, et donandae ac concedendae subditis suis libertatis potestatem et auctoritatem, *suis privilegiis et libertatibus exuere voluisse; ac eos, qui alias hactenus semper, in medio Regnicolarum, more aliarum Civitatum liberarum, sua habuerunt loca, suasque dicere valuerunt opiniones, nescitur quo respectu, e medio sui eiecisse, cum praejudicio et damno eorundem Modrensium manifesto. Quocirca Suam Majestatem Caesaream, Serenitatemque Vestram omnino id velle ac firmiter mandare: ne in posterum Nobilitas, in talibus Comitibus, similia, contra privilegia et donationes Divorum Imperatorum, attentare audeat, vel praesumat, sed et Modrenses, in suis hactenus observatis libertatibus et praerogativis, omnes et singuli omnimodo servare debeant et teneantur. Hac ratione existimarem Domine Clementissime, Majestatem Caesaream, tam suae auctoritati, et privilegiis donationibusque Divi Imperatoris Maximiliani, per Suam Majestatem, uti dicitur, confirmatis, quam miseris Modrensibus, tali injuria affectis, optime consulturam“.*

Ime kitetszik a' Thurzó György leveléből is, hogy ő a' tettet, miként fennebb a' királyi személynök, egy ember bujtogatásának tulajdonította, ugyanannak, kit a' pécsi és szerémi püspökök meg is neveznek, *Illyésházy Istvánnak*, — mindezen hiteles tudósítások pedig eléggé mutatják, hogy Modor városának az országgyűlésen hely- és szavazatheli joga nem azért vétetett kérdésbe a' nemesség által, mintha a' vármegyék már ekkor attól féltek volna, miszerint a' városok így apródonként növekedve később majd raj-

tok felülkerekednek, hanem, mit alább bővebben fogunk látni, csupán azért, mert *Illyésháznak 's a vele kapcsolatban lévő nemzetségnek érdekében állott megszorítani a' királyt, adományozási és királyság-osztási jogában.* A' nemesség, miként a' szerémi püspök világosan mondja, rosszul lévén értesítve, azért, mert hirtelenében azt látta igazságosnak, hogy azon királyi városok, melyeket hely- és szavazatjog illet az országgyűlésen, *ne csak kiváltságokkal birjanak, hanem földbirtokkal is,* könnyen el hagyta magát ragadtatni olly tekintélyes férfiak nekitüzelésétől, mint Pálffy Miklós, a' győri hős, és Illyésházy István voltak, — főként miután a' tárgy, valóban mintha a' mai nap eseményeiből volna kiszemelve! már ekkor *a' magyar nemzetiség kérdésével* fonatott össze. — Ha a' többi tanácsosok véleményeit már hallottuk, kérem a' szerény olvasót, ne vonja meg türelmét még a' bosznai püspök *Újlaky Lajos* igen érdekes véleménye meghallgatásától, melly ígyen szól Szombathelyről május 4-dikéről: „*Cum legitimis Hungariae Regibus ea semper fuerit auctoritas inviolata, ut ex sua singulari gratia, visis et consideratis fidelitatibus meritisque suorum subditorum, quosdam ad Baronatus officia, quosdam in Magnates, quosdam in Nobiles, quosdam autem ad alios atque alios dignitatum gradus, proprio videlicet motu, extra omnem regnicolarum diaetalem deliberationem, provexerint, neque vero in singulares tantum personas haec eorum gratiae flumina sunt derivata, verum etiam Communitatibus plerumque, variis, milleque modis sunt communicata, hinc est quod quaedam oppida seu possessiones, a servitiis coloniali-*

bus, quaedam a dicationibus, quaedam a teloniis, quaedam a tricesimis atque id genus vectigalium pensionumque generibus inveniuntur esse exempta, quae omnia variarum communitatum privilegia, usus, et consuetudines ita esse luce meridiana clarius testantur. Merito itaque querela Modrensium apud Serenitatem Vestram locum habere debet, utpote quibus solis, inter tot privilegiatos, injuria fieri videtur, cum eorum privilegia, a Divo quondam Maximiliano Imperatore et Rege concessa, et a moderna quoque Majestate itidem Caesarea atque Regia, Domino nostro clementissimo, approbata et confirmata, usuque, ut ipsi asserunt, ab eis roborata, nunc primum quidam regnicolae evertere moliantur. Puto autem ansam hanc dedisse Modrenses: *quod publico dicantur ipsos Decreto constituisse, nullum unquam Hungaricae nationis hominem, in numerum ipsorum vel admittendum vel adsciscendum. Quod quanta sit ignominia Ungaris? cum et ipsi Modrenses sub corona sint et privilegiis utantur Regni Hungariae, aequus quisque judex existimare potest. Primum igitur Modrenses mihi videntur coercendi, ut legem injustam (si ipsi eam tulerunt) quamprimum abrogent, deinde vindicabitur facile ipsorum injuria, si proxime futura Diaeta, Serenitas Vestra, ad Dominos, Praelatos, Barones, et Consiliarios specialia mandata, ad Status item et Ordines generalia dabit, ut quamprimum Modrensibus, ablatam sessionem et vocem in ferendo suffragio, sub gravi Suae Majestatis indignatione restituant, ac in posterum, prout alias liberas Civitates, pro membro Regni cognoscant.* Nem csoda tehat, ha a' magyar nemzelisegen el-

követett ezen gyalázat, mellyen maga a' szerény egyházi férfiú is méltó indignationa indul, a' nemzetiség ezen lángoló korában bosszúra ingerlette a' nemességet.

Fontosabb volt a' tárgy, hogysem benne hirtelen határozni lehetett volna, de alkalmasabbnak is látszott a' legközelebbi országgyűlés alkalmával határozni. Ennek ideje elkövetkezett, a' királyi meghívó levél 1600-ki december 8-káról már a' modoriakhoz is megérkezett, 's ezek még mindig bizonytalanok országgyűlési állásuk felől, 1601. elején következő esedező levéllel járultak ismét Mátyás főherczeghez:

Serenissime Princeps ac Domine,
Domine Clementissime!

Post fidelium servitiorum nostrorum in gratiam Serenitatis Vestrae humillimam commendationem. — Clementer recordatur Serenitas Vestra, qualiter elapso 1600. anno a Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestate, Domino nostro Clementissimo, per Regales literas, nos instar aliarum liberarum Civitatum ad Generalem Diaetam Posonii habitam vocati, a plenisque Regnicolis exclusi, suffragiaque nostra, per Dominum Personalem Praesentiam exquisita, rejecta fuerint. De qua nobis illata injuria Suae Serenitati humillime conquesti, proque sessione nostra benigne restituenda debita animorum nostrorum submissione supplicavimus. Quia vero Serenitatis Vestrae Clementissimam resolutionem, ad supplicationem nostram hactenus habere non potuimus; idcirco Serenitatem Vestram iterum supplices rogamus et obsecramus, dignetur nobis, ante Comitium hujus currentis 1601. anni, ad quae similiter per Suam Majestatem vocati sumus, benignum superinde responsum impertiri, nosque pe-

nes libertates nostras, contra impetitores earundem
clementer manutenere ac defendere. Quod nos fide-
libus nostris servitiis humillime reservire contendemus,
Eiusdem clementissimae tutelae nos humillime com-
mendantes.

Serenitatis Vestrae

humillimi subditi

N. Judex, Jurati, totaque
Communitas Regii oppidi Modor.

Mátyás főherczeg a' Thurzó György, Ujlaky La-
jos és némileg a' Jóó János véleményét tanácsolta
elfogadandónak, hogy t. i. a' királyi tekintély ellen
elkövetett merény megbosszulása bíróság eleibe vites-
sék, az alatt is pedig mind az országos rendekhez
összesen, 's mind a' törvényhatóságokhoz is különö-
sen, a' tettet rosszaló, 's a' modoriak országgyűlési
helyének és szavának jövendő sértetlenségét meg-
hagyó levelek bocsáttassanak. 1601-ki februar.
23-dikán kelt a' királyi válasz, mellyben a' főherczeg
véleménye jóváhagyatik, 's az országos rendekhez
és a' törvényhatóságokhoz szóló levelek megküldet-
nek. A' főherczeghez intézett válasz következő volt:

Rudolphus Secundus Dei Gratia Electus Roma-
norum Imperator semper Augustus, ac Germa-
niae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Serenissime Princeps, frater noster charissime.
Salutem et fraterni amoris continuum incrementum.
Quae nobis in causa civium oppidi nostri Modor, Di-
lectio Vestra perscripsit, ea intelleximus, atque lite-
ras superinde necessarias, juxta Dilectionis Vestrae

consilium et opinionem edi jussimus, quas pro ulteriori necessitate, suaque dispositione, cum praesentibus Dilectioni Vestrae transmittimus, ac de caetero eandem felicissime valere cupimus. Datum in arce nostra Regia Pragensi, vigesima tertia die mensis Februarii; Anno Domini Millesimo Sexcentesimo primo.

Eiusdem Dilectionis Vestrae

Bonus frater
Rudolphus m. pr.
Himelreich m. pr.

Kívül: Serenissimo Principi, Matthiae, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Comiti Tyrolis et Goritiae etc., Fratri nostro Charissimo. (P. H.) Cito, Citissime.

Az országos rendekhez és a' törvényhatóságokhoz szóló levél pedig ez volt:

Rudolphus etc. Magnifici, Egregii ac Nobiles, fideles nobis dilecti. Memoria recenti etiamnum tenere benigne arbitramur, quanta injuria fideles nostri, Prudentes et Circumspecti, universi cives oppidi nostri Modor, anno proxime praeterito Sexcentesimo supra Millesimum, in Generali Diaeta Posoniensi affecti sint, et quanto cum dedecore ac ignominia nuncii illorum ex Congregatione et Conventu fidelium Regnicolarum nostrorum, eo non curato, quod instar aliarum Civitatum nostrarum liberarum, per literas nostras Regales ad praefatam Generalem Diaetam, ipsi quoque per nos clementer citati et conscripti fuerint, ad quorundam suggestionem et instigationem, *ejecti exclusique* exstiterint. Quod quidem *indignum facinus*, sicut non sine magna displicentia intellexi-

mus et permoleste ferimus, ita etiam nequaquam omittere possumus, quin pro tuenda et conservanda, tum Sacratissimi quondam Imperatoris Maximiliani, Domini genitoris nostri felicissimae memoriae, tum nostra quoque Regia dignitate et auctoritate, hoc ipsum negotium juris revisioni submittamus, et contra hujus *rei auctores debitis modis procedamus*. Cum autem dictos cives nostros Modrenses, in privilegiis, immunitatibus, ac libertatibus ipsorum, instar aliarum liberarum Civitatum nostrarum, ab omnibus Statibus et Ordinibus dicti nostri Regni Hungariae inviolate consevari velimus; Ideo fidelitati Vestrae, ac vestrum singulis, harum serie clementer et firmissime committimus et mandamus, aliud habere nolentes, ut *saepefatos cives nostros Modrenses, sine ulla difficultate, renitentia, exceptione, et contradictione, non solum in praemissis ipsorum privilegiis ac libertatibus, per praefatum quondam Dominum genitorem nostrum ipsis gratiose collatis, et per nostram quoque Majestatem benigne confirmatis, quovis tempore indemnes conservare, verum etiam Nuncios illorum deinceps, in hac et aliis futuris Generalibus Dietae, e caetu et congregatione vestra generali neutiquam ejicere et excludere, sed illis quoque inter alias Civitates nostras Regias competentem locum tribuere et assignare, eorumque vota suscipere et admittere omnimodo debeatis et teneamini*; secus nullatenus facturi. Datum in Arce nostra Regia Pragensi, decima nona die mensis Februarii, Anno Domini Millesimo Sexingentesimo primo.

Ad omnes Status, et Comitatus
Regni, necnon et Civitates.

Meghozta kívánt sükerét e' levél, 's az országosan együtt lévő rendek elismervén a' modori követeken elkövetett tett jogtalanságát, egyenlő értelemmel megadták országgyűlési illető helyöket 's szavokat, ezen felül egy külön felírásukban bocsánatot is kértek a' királytól a' törtétekért. Ezzel azonban a' kormány még nem volt minden részben megelégedve, hanem a' királyi tekintély és hatalom fentartása, 's minden jövődre netalán előfordulható hasonló rendzavarások meggátlása tekintetéből, azok ellen, kik a' zavar okozói 's eszközlői voltak, további lépéseket kívánt tétetni. Ujabban is felszólítottak tehát a' magyar tanácsosok, hogy ez iránt további véleményt adjanak; miként Mátyás főherczeg nevében 1601-ki martius 21-dikéről hozzájok intézett következő rendelvény mutatja:

Benigne quidem probatur Serenitati Suae, quod *fideles Regni Status atque Ordines, Modrensibus, vigore Diplomatum Regiorum, unanimi tandem consensu, locum et votum in Diaetis permiserint. Quia vero praejudicium et vilipendium, in excludendis iisdem Caesareae et Regiae Majestati illatum, Suae Majestati nullo modo dissimulandum, sed pro conservanda auctoritate, potestate, atque existimatione Regia, cavendasque ulteriores eius generis insolentias, serio vindicandum videtur; idcirco Sua Serenitas Dominos Consiliarios Hungaros denuo benigne requirit, ut quid hac in parte ad coercendos indigni illius facti auctores statuendum, et quomodo contra eosdem procedendum sit, Serenitati Ejus opinionem suam quanto citius aperire velint.*

Decretum per Serenissimum

Dominum Archiducem, 21-a

Martii Anno 1601.

A' magyar tanácsosok, miután az országos rendek Modor városának egy értelemmel megadták országgyűlési helyét 's szavazatát, sőt a' királytól is bocsánatot kértek és feledést, ha a' törtétekért megneheztelt volna, teljesen befejezettnek kívánták a' tárgyat tekintetni, annyival inkább, mert a' modori követek kizáratását nem a' királyi felség tekintélye ellen a' karok és rendek által szántszándékkal irányzott csorbitási vágnak, mint inkább annak gondoltak tulajdonithatni, hogy Modor városának kiváltságairól a' mult évben még nem voltak mindnyájan értesítve. Véleményök így szól:

Serenissimo Principi et Domino Clementissimo, Domino Matthiae Archiduci Austriae, nomine Consiliariorum utriusque ordinis, ad benignum eius Decretum, die vigesima prima praesentis, in negotio Modrensium editum, humillime respondetur: *Posteaquam Status et Ordines*, (ut proximo quoque Consiliariorum scripto Suae Serenitati exstitit intimatum) ad benignam Suae Majestatis Caesarae et Regiae ac Suae Serenitatis requisitionem, *Modrensibus locum et votum inter Status in Diaetis permiserunt, et Suam Majestatem, ob exclusionem Nuncii eorum e medio Statuum superiori anno qualitercunque commissam, peculiaribus ad Eiusdem Majestatem datis literis deprecati sunt*: ut indignationem omnem, si quam in eo nomine concepisset, benigne avertere abolereque dignetur; consultum fore consilarii censerent, Suam Majestatem, et Vestram quoque Serenitatem, negotium hoc sopitum relinquere, et praemissae omnium Ordinum deprecationi clementer condescendere, cum et alioquin in admittendis ipsis ad vota, in medio Statuum ferenda, non exiguae fuerint diffi-

cultates, neque quidquam in vilipendium et praejudicium Suae Majestatis, exclusione Nuncii Modrensis, data opera per Status atque Ordines commissum videatur, sed utcunque, cum videlicet de exemptione libertationeque, per Suam Majestatem Modrensibus facta, non omnibus anno superiori constiterit, exclusio illa sit facta, Quod ad benignum Vestrae Serenitatis decretum humiliter rescribendum fuit.

Ex Consilio Hungarico, die
vigesima quarta Martii Anno
1601.

Kivül: Serenissimo Principi et Domino Clementissimo, Domino Matthiae, Archiduci Austriae exhibendum (P. H.)

És úgy látszik, a' magyar tanácsosok ezen alapos véleményére, befejezettnak is tekintetett volna e' tárgy, ha az, miként az eddig előadottakból mindenki könnyen kiveheti, Illyésházy István magányérdekeivel, tehát Bazin és Szentgyörgy városok felszabadításával, és jórészt a' magyar nemzetiséggel is, nem állott volna szoros kapcsolatban. Bazin és Szentgyörgy városok részére tudniillik a' királyi városi kiváltság-levél *kiadatott*, következőleg azoknak resignatioja sürgettetett. Illyésházy a' Maximilián király inscriptionálisával állott elő, és eleve a' 132,000 tallért, és néhány ezer forintnyi investitioit követelt; és miután e' részben kielégítő választ nem nyert, az isten és a' jövő kor ítélőszéke eleibe híván fel ügyét, nejjével a' káptalanokban óvást tétetett, 's maga következő nyilvánítást küldött Mátyás főherczeghez:

Serenissime Princeps, Domine,
Domine Clementissime.

Post fidelium servitiorum meorum humilem commendationem. — *Quandoquidem ad tot demissas meas supplicationes et replicationes, contra Collationem Castrorum S. Georgiensis et Bozin, civibus istis, in praejudicium legum et Jurium Regni huius Hungariae, quae ab omnibus Regibus inviolabiliter observatae sunt, et privilegii, obligaminisque, a Divo olim Maximiliano Caesare nobis collati, factam, nullum hactenus responsum consequi potui, sed simpliciter resignatio honorum urgetur; itaque hoc negotium justo Dei iudicio, et tempori, protestando relinquo, bonisque istis, completo assignationis honorum termino, ego cedere paratus sum. Interim tamen conjux mea, nomine suo et haeredum suorum, pro conservatione jurium suorum, Collationis nimirum et obligaminis Divi olim Maximiliani Imperatoris, tam Serenitati Vestrae, quam in Capitulis Regni huius, protestatur 's a' t. (következnek a' liquidatiok). De caetero Serenitatem Vestram diutissime et optime valere et florere cupio. Clemens responsum a Serenitate Vestra expeto.*

saját kezével: Serenitatis Vestrae

humilis et fidelis servitor

Stephanus Iliesházj.

A' legfelsőbb neheztelést, melyet az 1600-ki országgyűlésen elkövetett heveskedése által vont magára Illyesházy, ezen erős kifejezéseivel, a' különféle magyarázatokra, kivált ellenségei előtt, olly tág

tért nyitókkal, annyira ingerlette, hogy ellene még néhány ide járult panaszok folytában, a' királyi ügyigazgató keresete elrendellett, 's a' következett 1602-ki országgyűlés alkalmával meg is indított. Tán nem is szükség említenem, mert hiszen történetileg tudva van, hogy e' per nem kedvezőleg dőlt el Illyésházyra nézve, 's hogy ő, miután a' királyi személynök Joo Jánost, ki őt legelőször merte vádolni az 1600-ki országgyűlési esetért felségsértéssel, még nehezebb vádakkal terhelve, erre is jószágvesztést vonzott, a' személyes befogatás előtt csak Lengyelországba szaladással menekedhetett meg; — de annál szükségesebb előadnom azt, hogy kiútvén 1605. a' Bocskay zendülés, Illyésházy is a' békételenek vezérévé 's a' *pozsoni részek kormányzójává* lett. És ezt azért szükséges előadnom, mert a' békételenek, csakhamar a' forrongás kitörése után, Modor, Bazin és Szentgyörgy városoknak estek, 's miután az elsőket nyomorúan feldúlták, felszabadításukról szóló fennebb említett kiváltságleveleiket erőszakosan széllyeltépték, szabadságukat ismét kérdés alá vették. Később a' békételenek Mátyás főherczeg által Bécsben kiadatott királyi Resolutiokra tett észrevételeikben végre ezt nyilvánították: „15. Mivel Mathias herczeg ő Fölsége, ez utolsó Articulusra insufficienter resolválja magát, a' mint feleletéből megtetszik, a' nemes ország mégis inhaereál in toto a' korponai Articulusnak. Leges tamen *antiquae*, consvetudines, libertates, et privilegia liberarum Civitatum et Montanarum municipalia et civilia observentur:“ Modor Bazin és Szentgyörgyre nézve ezt felelvén: Az modri, bozini, és szentgyörgyi dolgából is azon szerint nem recedál az ország, *kiknek eligazítása semmi dilatiót nem k*

ván. És így állott elő az 1606-diki bécsi békekötés 15-dik cikkelye, mellyből kihagyatván az „*antiquae*“ szó, 's helyébe ez tétetvén: „*in quorum usu fuerunt*,” most már az ide vonatkozó része így szól: „*Privilegia autem Liberarum Civitatum (in quorum usu fuerunt) conserventur. Et in posterum illis privilegiis tam Ungari, quam Germani, et Boemi inhabitatores, indifferenter, et aequali jure gaudeant, fruuntur, et utantur. Quaerelae vero contra illos, (miként lehetne ezt érteni, ha az előbbieneket nem tudnók?) in publica proxime futura Diaeta audiantur, et per Regnicolas, vel Judices Regni judicentur.*“ Modor, Bazin és Szentgyörgy iránt jogaitól teljességgel nem akart elállani a' kormány, így az egész tárgy további megvitatása a' legközelebbi országgyűlésre hagyatott, csupán az köttetett ki, hogy a' király jövendőre ne adományozzon fekvő jószágokat communityoknak; — miként a' bécsi békekötés 6-dik cikkelyének ide vonatkozó szavai mutatják: „*Et quae cum appendice, in hoc Articulo oppidorum Modor, S. Georgii et Bozin mentio fit: utrum nimirum ipsi inter Praelatos, Magnates, Nobiles, Status et Ordines assidere, votaue sua habere possint?*“ pro ulteriori deliberatione et resolutione Suae Majestatis ac Statuum et ordinum Regni, ad proxime futuram Diaetam horum quoque totum negotium rejicitur. Bona vero Communitatibus Sacra Caesarea Regiaque Majestas, juxta statuta publica Ferdinandi Regis anni 1542. non conferet.“

Miután a' modoriak kiváltságlevelei összeszaggattak, ezek pedig az *usus* bizonyítására elkerülhetlenül szükségesek voltak, 1607. elején azért folyamodtak a' felséghez a' modoriak, hogy összeszaggat-

tott kiváltságleveleik, a' királyi könyvből hiteles másolatban adassanak ki, egyszersmind a' királyi ügyigazgató a' beállandó országgyűlésre védelmezőjökül rendeltessék; miként az illető hatóság 1507-ki február. 8-dikai hivatalos tudósításának következő szavai tanusítják: „Haben unlangst N. Richter und Rath des Markts Modor, durch beigefügtes Suppliciren N. gehorsambist angebracht und gebeten: nachdem Sie noch von den alten Königen in Hungern mit sonderbaren unterschiedlichen Privilegien und Freyheiten begabt, sonderlich aber der Markt, von weiland Kaiser Maximilian dem andern hochseeligister Gedächtnuß, gleich andern Freystädten in Hungern allergnedigist befreyet, solche Freyheiten auch von der jezigen Kaiserlichen Majestät confirmirt, und Ihnen solche Privilegia und confirmation angehändig, auch in der Landtast des Königreichs Hungern ordentlich einverleibt und publicirt, deren Sie auch bisher in üblicher possess gevest, und durch Ihr Kaiserliche Majestät sowohl als andere Freystadt per literas Regales auf die Landtäg erfordert worden, allda Sie auch Ihr Session gehabt, und nun Sie bey der fürgangnen Rebellion und jämmerlichen Verwüstung des Markts, nicht allein umb Alles, das Ihrig, sondern auch umb obbemelte confirmirte Privilegia, so durch die Rebellen muhtwilligerweis verderbt und zerrissen, kommen seyen, zudem sich auch jetzt etliche aus den Landt-Ständen unterstünden solche des Markts Privilegia und Befreyung zu fech:

ten, und soviel an Ihnen, Daß Sie doch wider Tüg, Recht, noch Ursach, noch Sie die von Modor dergleichen verwürkt hetten) umbzustossen, daß demnach nicht allein dem Herrn hungerischen Canzler, damit er ihnen, von den gedachten zerrißnen und verderbten Privilegien, und darüber erfolgten confirmation, ex Libro Regio vidimirte Abschriften, sub forma authentica ertheile, sondern auch dem Directori Causarum Regalium absonderlich auferlegt werden wolte, ihnen auf künftigen Landtag, und sonsten da es vomöthen, in Defendirung berürter Freyheiten gebührliche Assistenz 's a' t. zuleisten. . . . Daneben . . . weil die beede Märkt St. Georgen und Bößing, wegen ihrer von höchster nenter Ihrer Kais. Majest. erlangten Befreyung gleichsfals angefochten werden, derowegen Sie dann auch zu mehrmahlen umb gnädigsten Schutz gebeten, es möchte gedachtem Directori zugleich befohlen werden, ermeldte von St. Georgen und Bößing ebensfals, neben denen von Modor, bey solcher ihrer Befreyung notdurftiglich defendiren und im Rechten zu vertreten."

Mellyik magyar az, a' ki ne tudná, hogy a' bécsi kéketötés nagy részt az Illyésházy István közbenjárására és eszközlésére köttetett meg Bocskay vagyis inkább az elégedetlenek és Rudolf császár között.

Mi volt tehát természetesb, mint hogy a' dolgok illy helyzetében a' beállandó országgyűlést is egészen az vezesse, 's az országgyűlés határozatai, a' királyi városokra 's a' király eddigi meghívó jogára nézve

épen nem kedvezőleg, hanem egészen annak tetszése szerint hozassanak, ki dictatori hatalommal birta nemcsak az ország kormányát, de annak minden jóvedelmeit is. Mielőtt azonban az 1608-diki országgyűlés ide tartozó eredményét előadnám, meg kell jegyez-nem, hogy 1608. előtt szokásában és szabadságában állott a' magyar királynak, azokon kívül, kik most az országgyűlésen megjelennek, minden kerületből némelly tehetősebb, előkelőbb, 's eszélyesebb férfiakat is kénye szerint meghíni, miként ezen jogát Erdélyben még ma is gyakorolja. Kimerítő felvilágosítást ad e' részben ezen hiteles kis jegyzék, épen azon időből:

Ad Comitata Ungarica Generalia vocari solent: *Domini Praelati, Barones, Magnates, et Consiliarii omnes*, quorum nomina et ordinem sciunt Secretarii Suae Majestatis, et maxime Tiburtius Himelreich. *Barones quidem et Magnates etiamsi plures essent fratres, modo divisim bona possideant, quod nunc potissimum in Sclavonia et Croatia fieri debet, qui omnes et catholici sunt, et numquam ab Austria desciverunt.*

Deinde Comitatus Nobilium universi, non minus ex superiori, quam ex inferiori Hungaria, et partibus hisce Cisdanubianis, ac Sclavonia et Croatia, una cum Regis liberis et montanis Civitatibus. Capitula item, Conventus, Praepositi tam insulati, quam non insulati, qui sunt extra Capitulum, atque Abbates omnes. — Insuper Dominae Relictae Viduae Baronum et Magnatum. Et quoniam plerumque masculini et feminini sexus separata bona possident, ideo tales quoque seorsim invitari consueverunt, ratione bonorum, quibus seorsim po-

tiuntur. — *Praeterea Judices Regni Ordinarii, Assessores Tabulae Regiae, ac Magistri Prothonotarii* singillatim advocari solent.

Demum istud quoque in more positum est, ut ex Ordine Nobilium potiores, et qui cum bonis, tum iudicio et prudentia alios ante-eunt, separatim accersantur. Ex quibus, ut in personis propriis compareant, occurrunt isti peculiariter invitandi, pacis nimirum et concordiae studiosi, ac bona ratione pollentes, quorum nomina inclusus Catalogus dabit, in quantum memoriam sub-eunt.

Az itt említett névjegyzék következő:

Ex superiori Hungaria occurrunt isti:

Franciscus Daróczy.

Franciscus Alaghy.

Sigismundus Peéchy.

Caspar Berkách.

Sigismundus Paczóth.

Christophorus Soós.

Ladislauus Bárczy.

Nicolaus Semsey.

Stephanus Hosszútóthy.

Ivannes Kapy et

Sigismundus Kapy.

Ex inferiori Hungaria isti:

Paulus Appony.

Thomas Vizkelethy Vice Judex Curiae.

Michael Amadé Vice Comes Psoniensis et Vice Palatinalis.

Matthias Somogyi.

Joannes Madocháni Tabulae Regiae Assessor.

Thomas Baranyay.

Magr Matthias Andrassich.

Stephanus Szunyogh.

Ladislauſ Zelemérj.

Paulus Petróczy.

Benedictus Pogrányi.

Paulus Tapolcsányi.

Franciscus Serényi.

Emericus Liptay.

Casparus Tercsánszky.

Casparus Ordódy.

Ex partibus Cisdanubianis:

Stephanus Listhius.

Ivannes Christophorus Listhius.

Laurentius Dóczy.

Stephanus Csemetey.

Emericus Megyery.

Ex Croatia et Slavonia;

omnes Nobiles, qui et Catholici sunt, et nullo unquam tempore ab Austria defecerunt Occurrunt ex iis hi:

Christophorus Mrnavchich.

Ladislauſ Pethe.

Stephanus Betézlavich.

Gregorius Pethő.

Csak ha az ekként elősorolt eseményekkel megismerkedtünk, foghatjuk meg, hogy Mátyás főherczegnek magyar királylyá koronáztatása után, az ezen alkalommal hozatott törvények küszöbén mindjárt, a'

király országgyűlésre hívó jogának korlátozásával, 's a' királyi városoknak régiekre és újabbakra osztályozásával találkozunk, mellyek közül am azok előbbi kétségtelen szavazatjogukban továbbra is megerősítetnek, ezek pedig a' törvénykönyv országos megvizsgálásaig, tehát a' koronázás előtti 16-dik törvénycikk rendelete szerint a' legközelebbi országgyűlésig. ismét kétes állásban hagyatnak. De csak is ha az ekként elősorolt eseményeket tudjuk, hathatunk alaposan az 1608-ki koronázás utáni 1-ső törvénycikkely szellemébe, melly az általam eddig elmondottakat olly hüven tükrözi elő, hogy ha ki az országgyűlésekre meghivatni szokottokról imént felhozott hiteles jegyzéket az 1608-ki k. u. 1-ső t. czikkel összehasonlítja, akaratlanul is javaslatául kell azt tekintenie ezen törvénycikknek, miben egyedül Illyés-házy István érdekei tettek a' királyi meghívó jog 's az új királyi városok korlátozása tekintetében változást. A' hasonlítás könnyebbitése végett im ide iktatom az 1608: k. u. egész első cikket:

Quoniam ex pluralitate personarum, per Suam Majestatem Regiam ad Generalem Regni Diaetam convocatarum, nonnullae aliquando inaequalitates emergere consvererunt;

§. 1. Idcirco ad abolendos quosve defectus et difficultates, quae sub nomine Statuum et Ordinum Regni nonnunquam irrepserunt, visum est Regnicolis concludere: quinam sub nomine Statuum et Ordinum Regni intelligi, quive per Suam Majestatem Regiam ad publica Regni Comitia per Suae Majestatis Regales vocari, et vota sua in publica Regni Diaeta habere debeant.

§. 2. *Cum itaque Regni Ungariae Status et Ordines ex quatuor conditionis Regnicolis, nempe Praelatis, Baronibus, seu Magnatibus, Nobilibus, et Liberis Civitatibus constant,*

§. 3. *Ideo Regnicolae sub praesenti Generali Diaeta decernunt, ne Sua Majestas Regia, praeter hos Ordines quempiam in Generalem Regni Diaetam per Regales suas literas advocari faciat.*

§. 4. *Praelatorum autem Statum hunc esse volunt: ut quicumque Episcoporum Capitulum suum cum Praeposito suo sub sua Jurisdictione Episcopali aut loca (loco helyett) Residentiae suae habuerit, extunc idem Episcopus in conventu Dominorum Praelatorum et Baronum, pro sua persona propria locum et vocem habeat; nomine autem Capituli, Praepositus una cum Capitulo, inter Regnicolas pari ratione unam et conjunctam vocem habeat.*

§. 5. *Demum Praepositi, qui nulli immediate Episcopatu subjacent, sed absoluta suae Praepositurae adnexa habent Capitula et Conventus, ii etiam a suis Capitulis et Conventibus non disjungantur, sed pariter unice conjunctam vocem habeant.*

§. 6. *Denique si qui Praepositorum et Abbatum Infulatorum et privilegiatorum essent, qui sua jura possessionaria Praepositarum et Abbatiarum in Regno habuerint iisque potirentur, ii quoque sub nomine Statuum et Ordinum Regni comprehensi vocem suam inter Regnicolas, juxta constitutiones Viennenses habeant.*

§. 7. *Sic Generali quoque Ordinis Divi Pauli primi Eremitae una vox conceditur.*

§. 8. Quantum ad Ordinem *Magnatum*, statutum est: ut *universi* Barones et Magnates, in Generalibus Diaetis praesentes, in coetu et conventu Praelatorum, Baronum, et Magnatum, *suum locum et sua vota* habeant.

§. 9. Absentium vero Nunciis, inter Regnicolas locus et dignitas, ac vota ipsorum (more antiquitus consveto), post Comitatum Nuncios et Capitula eisdem tribuantur.

§. 10. *Liberas Civitates* (quae juxta Vladislai Regis Decret. 7. Art. 3. ordine recensentur) *quod concernit*, ut eae quoque, in suis privilegiis et numero Statuum et Ordinum conserventur, *dignum judicant Regnicolae; quarum Nuncii ut inter Regnicolas locum et vota habeant, dignum quoque censent Regnicolae;*

§. 11. *Reliquarum Civitatum Liberarum*, quae ibi comprehensae non essent, *status rejicitur ad emendationem Decretorum.*

§. 12. Praeter hos itaque Status et Ordines, ne Sua Majestas Regia (demtis illis, qui publicis Regni officiis funguntur, utpote *Consilarii Nobiles, Judices Regni Ordinarii*, eorum *Vices gerentes, Protonotarii*, et *Jurati Assessores Tabulae Suae Majestatis Regiae*) ad Comitata Generalia adhibeat, eorumque *vota, juxta antiquum usum et sessionem* admittantur, decretum est.

Sükerült Illyesházynak ezen országgyűlésen, még koronázás előtt a' 6-dik cikkelyt létrehozatni, melly ekként szól: „*quoad Civitates et Oppida, quae ad Coronam Regni non spectant, quaeve etiam*

in Decretis Regni minime sunt specificatae, utpote Modor, Bozin, Sancti Georgii, et aliae similes, utrum in coetu Statuum et Ordinum Regni locum et vota habere debeant? Regnum cum Regia Sua Majestate statim post coronationem ex Consi. Ungarico deliberabit. Interim tamen statutum est: ne de cetero Sua Regia Majestas, qualiacumque in Regno oppida sine Consilio Ungarico eximat aut libertet; neque etiam bona aliqua Communitati, juxta antiquas Regni constitutiones, et postremo Ferdinandi Regis Annis 1542. Art. 33. ullo sub praetextu conferat.“ Sükerült koronázás után az elébbi években ellene hozott jószágvesztési ítéletet is a' 23-dik t. cz. által megsemmítetni. Két dolgot nem tudott kivinni: 1-ször *hogy a' főispán-ságokat a' püspökök kezéből kivegye*; 2-ször *hogy a' királyt azon jogában, miszerint a' királyi városok számát szaporíthassa, 's az új királyi városokat az országgyűlésekre meghívassa, törvény által korlátozza.*

A' 2-dikra nézve elég érthetően szól az 1608 k. u. 1. t. cikkely, mellyben a' korponai 1605. december 3-dikáról kelt kívánatok 6-dik pontjában kitűzött azon követelés: *hogy a' király az ország megegyezése nélkül szabad városokat ezután ne tessen, egészen elmellőztetik.* Ezt tudniilik Illyés-házy, a' közelebbi országgyűlésen, a' törvénykönyv országos átvizsgálása és rendbeszedése alkalmával, hitte elérhetni, hová az Ulászló 7-dik rendelvénye 3-dik cikkelyében nem említett, vagyis hogy az eddig elősoroltak nyomán világosabban szóljunk, Modor, Bazin és Szentgyörgy városok országgyűlési állása ügyét is kijelelte.

Hogy Illyésházy a' legközelebbi országgyűlésen megjelenhessen, megelőzte a' halál; — 's hogy a' törvénykönyv országos megvizsgálása elővétessék, meggátolta egy nagy befolyású rend. És így a' királyi városok maradtak az 1600-diki események előtti állásukban, azaz az országgyűlésre, minden különbség nélkül: benfoglaltatnak-e vagy nem Ulászló 7 rendelvénye 3-dik cikkelyében? *meghivattak*, 's ott egyenként adták szavazataikat.

Hogy az országgyűlésre mindjárt 1609-ben különbség nélkül meghivattak, mutatja az azon országgyűlésen megjelent és magokat a' királyi személynöknél jelentő mindkét tábla tagjai ime hivatalos előleges névsora:

Cathalogus.

Eorum, qui se ad praesentem Diaetam anni istius *Millesimi Sexcentesimi Noni, coram Personali Praesentia* Sacratissimae Regiae Majestatis, Domini Domini nostri Clementissimi, *praesentarunt.*

Praelati.

Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Cardinalis. Reverendissimus Dominus Demetrius

Náprágy Archiepiscopus Colocensis.

Reverendus Episcopus Veszprimiensis.

Magnates.

Comes Georgius Thurzó.

Magnificus Andreas Dóczy.

Magnif. Michael Czobor.

Magnif. Stephanus Pálffy.

Magnif. Andreas Ostrosich.

Magnif. Moyses Szúnyogh.

Magnif. Thomas Vizkelethy.

Magnif. Daniel Pongrácz.

Isti jam hic praesentes sunt, sequentes vero hac septimana certo affuturi :

Magnif. Franciscus Batthyány.

Magnif. Stanislaus Thurzó.

Magnif. Petrus de Réva.

Magnif. Christophorus Thurzó.

Nuncii Comitatum hic praesentes :

Comitatus Nográdiensis.

Honthensis.

Barsiensis.

Zoliensis.

Gömöriensis.

Hevessiensis.

Szathmáriensis.

Mosoniensis.

Posoniensis.

Zempliniensis.

Szabolcsensis.

Capitulorum, hic praesentes :

Jauriensis.

Posoniensis.

Scepuciensis.

Praepositus Veteris Budae.

Abbas Pilisiensis.

Legati Dominorum, hic praesentes :

Domini Judicis Curiae.

Domini Martini Czobor.

Dominae Illyésházyanae.

Civitatum, hic praesentes :

Cassoviensis.

Eperjesiensis.

Bartphensis.

Leucoviensis.

Cibiniensis.

Tyrnaviensis.

Szokolcensis.

Varasdinensis.

Posoniensis.

Modorensis.

Carponensis.

Kapronczensis.

Septem Civitatum Montanarum.

Veterozoliensis.

Kőrösiensis.

Im itt azokon kívül, mellyek az Ulászló 7-dik rendelvénye 3-dik cikkelyében megneveztetnek *),

*) Ulászló 7: 3. cikke így szól: Ne autem super bonis et proventibus, ac juribus possessionariis Regalibus dubium suboriri possit, ea hic annotare placuit. §. 1., Sunt igitur octo in primis Civitates liberae, videlicet: *Buda, Pest, Cassovia, Posonium, Tyrnavia, Bártfa, Eperjes, et Sopronium*. §. 2. Praeterea: *Vetus Buda, Strigonium, Alba Regalis, Leuchovia, Szokolcza, Cibinium et Zegedinum*. §. 3. Item: *Comani et Philistaei omnes*. §. 4. Nec non *Vyssegrád*, cum duabus insulis 's a' t. §. 5. Insuper: *Cremnicia, Bistricia, Zólyom*, cum caeteris Civitatibus montanis. §. 6. Ac *Rivulus Dominarum*, et Castrum *Huszth*, cum quinque Civitatibus, et fodinis salium 's a' t. Világos ebből, hogy az 1. §-ban lévő *in primis* szót nem lehet „*főként*“ szóval értelmezni, 's teljességgel

Varasd, Modor, Korpona, Kaproncza és Körös városokat is találjuk, pedig ez még csak előleges jegyzék lévén, nem mutatja mindnyáját a' meghívotaknak. Egész számát adja pedig az országgyűlésre meghívott királyi városoknak az 1619-ki névjegyzék, melly azokat így sorolja elő:

Cathalogus.

Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum, caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae, Posenium ad festum Sanctissimae Trinitatis, hoc est vigesimum sextum diem May, Anno MDCXIX ad Diaetam convocatorum.

Archiepiscopus Strigoniensis 's a' t.

Civitates Liberae

Cassoviensis.

Posoniensis.

Tyrnaviensis.

Soproniensis.

Leucsoviensis.

Bártfensis.

Eperjessiensis.

nem úgy, mintha az 1608: t. cz. csupán az azon §-ban megnevezett 8 királyi várost kívánta volna kitűzni. Nem nehéz megmutatni, hogy a' régibb deák stylumban az *in-primis*-nek, hol mint itt, az utóbbi szakaszokban *praeterea, item, necnon, ac 's a' t.* kötszók következnek utána, mindenkor e' helyett áll: *primo*, és így „először is“ vagy „mindenek előtti“ kifejezéssel kell adnunk. Ulászló felhívott cikkelyének is tehát igazi értelme: „Sunt igitur (bona, proventus et jura possessionaria Regalia) *primo*: Octo Civitates liberae, videlicet: Buda 's a' t. *postea*: Vetus Buda 's a' t. Tanúsítja ezt ugyanazon rendelvénny 1-ső cikkke 1. §-a, 's az 5-ik rendelvénny 4-dik §-a,

Cibiniensis.

Szokolcensis.

Septem Civitates Montanae.

Zagrabiensis.

Varasdinensis.

Kapronczensis.

Crisiensis.

Trinchiniensis.

Zoliensis.

Carponensis.

Modrensis.

Nagy Bánya.

És itt, *Varasd*, *Modor*, *Korpona*, *Kaproncza*, és *Körös* városokon kívül, *Zágráb*, és *Trencsén* városok neveit is látjuk; — mellyekhez, hogy minden fenlévök előadásával e' rövidre szabni szándéklott értekezésemet ne halmozzam, az 1622-dik évi országgyűlési névjegyzékben, még *Zeng*, *Bazin* és *Szentgyörgy* városok is, e' két utóbbiak „*Oppida*“ nevezet alatt, járulnak.

Hogy pedig az így meghívott és megjelent királyi városok az ülésekben egyenként szavaztak, 's szavazataik egyenként is számítottak, kétségbe hozhatlanul bizonyítja az 1619-diki országgyűlés, hol a' Karok és Rendek, kik az 1608: 1. t. cikkelyben mindenről, *csupán a' vármegyék szavazat-arányáról nem* rendelkezvén, midőn egy felől a' királyt az egyes nemesek meghívásában megszoritották, más felől pedig az Ulászló rendelvényében megnevezett királyi városokat elébb gyakorlott hely- és szavazatjogukban hagyták, 's a' meg nem nevezettek állását csupán az 1609-diki országgyű-

lésre kitüzött törvénykönyv megvizsgálásáig függesztették fel, saját állásukon alkalmasint többet gyöngítettek mint erősítettek, az országos sérelmek közé sorozták: hogy az országgyűlésekre nem hivatnak meg mindazok, kiknek meghivatniok kellene, 's a' hét bányavárosnak csupán *egy és nem külön hét szavazat* adatik. „Huc etiam pertinet — mondának — *quod non omnes Magnates et Relictae Magnatum ad Diaetam vocari soleant*, sed plurimi tam ex Supremis Comitibus; quam aliis negligantur, *et Civitates 7 Montanae unam tantum vocem habeant. Instant itaque Regnicolae, ut deinceps omnes Magnates singillatim ad Diaetam vocentur, Civitatesque 7 Montanae singulas et seorsivas voces in Diaeta habeant.*“ Az országos rendek ezen előadása világosabb, mint sem legkisebb fejtegetést is kívánna, — világosabb, mint sem gondolni lehetne: hogy midőn a' rendek a' hét bányavárosnak hét külön szavazatot kívánnak, sőt e' hét bányaváros összes egy szavazatát az országos sérelmek közé iktatják, ugyanakkor a' többi királyi városoknak összesen egy szavat adtak, vagy ha a' többi királyi városoknak is már ekkor csak egy összes szavok volt, azt szinte a' sérelmek közé ne sorozták volna. Holott hogy a' rendek ezen sérelmi pontnál épen az 1608: k. u. 1. t. cikkelyt tartották szemök előtt, mutatja az, mit az országnagyok meg nem hivatása felől panaszképen mondanak, és mutatja még az azon sérelmi pont után vetett következő záradék: „Hoc loco etiam *Articulum post Coronationem Anni 1608. confirmatum volunt, ut Episcopi et Praepositi titulares a suffragiis dandis amoveantur; — quemadmodum etiam ut nativi*

Hungari, *et non creati, ad dandas voces admittantur.*“

És ez utolsó feljajdulása volt az 1600-ban Illyés-házy által megzavart szavazatrendnek, tudtomra többé a' kir. városok részéről ez iránt panasz nem emeltett, mi azt is hihetővé teszi, hogy 1619-ben a' nádor, ki mint teljeshatalmú kir. biztos vezette azon országgyűlést, a' rendek megelegetésével intézte el a' hét bányavárosok szavazata iránti sérelmet. 1641-ben, az akkori nádor Eszterházy Miklós gróf, kinél nagyobb magyar publicistát bajos volna felmutatni, az országgyűlése rendbeszedése iránt irt nagy fontosságú értekezésében, minden hiányait előszámlálja országgyűléseinknek, de arról, hogy a' kir. városok szavazata meg volna szorítva, egy szóval sem emlékezik. Mindezen hiányokat mai napig is csaknem egytül egyig feltaláljuk országgyűléseinkben, nem leszen tehát érdektelen azoknak tekintetében, kik a' *követek utasításait, a' kerületi üléseket, a' két tábla közötti küzdelmeket* 's a' t. az újabb kor sarjádékainak nézik, Eszterházy Miklós practicus szavaival felvilágosítani a' dolgot. Így rajzolja ő élethűn a' magyar országgyűlések állását:

Concordia fundamentum et fomes est boni effectus Comitiorum. Hinc dum olim florentissimi istius Regni Hungariae Status, Ecclesiastici nimirum, Barones, Magnates ac pariter Nobiles, capitatim, ut ita dicam, seu singuli eorum, in Comitibus, viginti, triginta, et quadraginta aliquando millia hominum, in spatiosissimis campis (cum tamen multitudinem nec Arx nec Civitas ulla capiebat) celebratis, personaliter interesse debebant, favente concordia, acta sunt felicius omnia, quam jam, temporis successu re Comi-

tiorum ad pauciores deveniente. In prioribus enim temporibus major unio erat inter plures; — nunc inter pauciores, irrepente dissensione, vix est aliud cernere, *quam animos discordes, similtates, aemulationes, clamores, temporaque inutiliter insumta et perdita.* Cujus etsi non desint causae plurimae, sequentes tamen annectere libuit:

Prima est: negotium Religionis, quod tanto odio ab adversariis defenditur, ut non curent etiam periculum amissionis Regionis cum Religione.

Secunda est: Non-effectuatio et Executio Constitutionum. Hinc tot querelae et gravaminum fundamenta.

Tertia est: intermissio, seu rara celebratio Judiciorum Octavalium, ubi Causae in Regno motae finaliter decidi consueverunt. Hinc Regnicolae Causas plurimas, quae cursu Juris terminari concludique deberent, ob defectum Administrationis Judiciorum publicorum Regni, volunt in ipsis Comitibus vel determinari vel privilegiari, ad normam alicujus particularis Judicii, in ipsis, vel extra Comitibus celebrandi, vel aliter iisdem Comitibus finire.

Quarta est: stricta Instructio Ablegatorum Comitatus et aliorum, qui a Principalibus suis jumentur Instructionibus sibi datis se ita stricte accommodare, ut ne latum quidem unguem ab iis discedant, non praeconsiderantes aliorum sensus et vota, ipsorum forte Instructionibus utiliora.

Quinta est: inordinatus modus agendi, tum ratione tractandorum negotiorum, opinionumque subministrandarum, cum etiam Sessionum capiendarum. Ob quod neque se invicem commode intelligere possunt.

Sexta est: Regnicolarum, Praelatorum nimirum et Baronum ac Magnatum contra se invicem similtates, animorum alienationes, quinimo odia ipsa; quandoquidem vix non totus Status Ecclesiasticus contra Secularem, et e converso Seculares contra Ecclesiasticum, mutuo et invicem studiose aemulantur.

Septima est: quod Nuncii Dominorum et Comitatum Praelatos, Barones, et Magnates aliosque per Regales literas personaliter convocatos et Comitibus interexistentes, nihili quasi existiment et contemnant.

Octava: quod priusquam Comitatus suos ad Comitibus ablegent Nuncios, domi plerumque sua habeant Conventicula, et mutuo consensu formant Instructiones Ablegatorum suorum. Hi iterum Ablegati idem faciunt in loco Comitiorum, suaque privata constant Conventicula, et collatis Instructionibus suis, tractant privatim, priusquam ad destinatum locum seu Palatium tractandorum et concludendorum negotiorum convenient, in publico id solum proferentes, quod privatim coxerunt; — quibus assentiuntur nonnulli etiam Magnates privati, sicque inter se discordes, vel longo satis interjecto tempore conveniunt, vel vero re infecta dissolvi coguntur.

Nona est: defectus qualificatarum personarum ad Comitibus ablegatarum, vel alioquin venientium, ubi non diffiteor magnam esse penuriam hominum, tum quod non educuntur, tum quod Praelaturae quoque nonnunquam minus idoneis conferuntur.

Decima causa quoque non videtur caeteris postponi, quod nimirum homo seu Ablegatus Principis

Transylvaniae intersit in Comitibus inter Nuncios Comitatum, qui sua praesentia attrahit ad se Nuncios, praesertim Partium superiorum Regni, csausamque dat ad scissiones, dissensiones.

Undecima quoque causa, quoad futura praesertim Comitia, esse potest non infima, quaestio illa, quae inter Dominos Praelatos et Barones, Magnatesque una, parte vero ab altera Nobilitatem ipsam, ad proxime imminetia Comitia decidenda rejecta est.

Duodecima causa, praescriptis majoris importantiae mihi videtur, nimirum: *modus moderni gubernii et administrationis Regni istius Hungariae, cum summa alienatione animorum et suspicione Regnicolarum, quasi is non pro ipsorum conservatione, sed ruina esset potius. Haec et similia sunt, quae Comitia nostra, et praesertim futura, aggravare videntur, uti absque dubio etiam aggravabunt, nisi in tempore opportuna adhibeantur remedia*“ s a' t.

Sokat kellene mindezen hiányok felől mondanom, ha azok jelen értekezésem körén kívül nem esnének; itt a' felvett tárgy érdemére szorítkozva, egyedül azt szükség még előadnom, hogy az 1687. 17. törvényczikkely rendszeres következménye volt azon eseményeknek, mik a' szabad kir. városok ügyében eddig történtenek; 1600-ban még tréfásnak tartatott a' kérdés: van-e joga a' királynak a' kir. városok számát szaporítani, mind a' mellett hogy az országgyűléseken *egyenként* számítottak szavazataik, — 1605-ben már világosan kimondották az elégedetlenség: hogy a' király az ország megegyezése nélkül királyi városokat ne tegyen, és mi ezzel együttjárt: fekvő jószágokat közönségeknek ne osszon; —

1608-ban pedig az iránt hozatott törvény, hogy csak az Ulászló 7-dik rendelvénye 3-dik cikkelyében megnevezett városok maradjanak előbbeni országgyűlési állásukban 's a' meg nem nevezettek állapotja függőben maradjon a' törvénykönyv átvizsgálásaig, azaz 1609-ig, — és miután ez nem történt, 1619-ben magok az országos rendek emeltek panaszos szót a' 7 bányavárosok csak egy és összes szava ellen, természetesen be kellett következni annak is, hogy 1686-ban *Esztergom, Buda, Pest, és Szeged*, mellyek eddig azért, mert török kézen voltak, az országgyűléseken meg nem jelenhettek, visszafoglalatván az ellenségtől, 's még *Fejérvár* visszafoglalása is biztosan reméltetvén, a' vármegyék féltékenyen felriadjanak a' városi szavazatoknak hirtelen növekedésén, 's megújítsák sőt törvénynyé emeljék azon kívánatot, mellyet először a' korponai Bocskay-féle gyűlés iktatott 1605-diki december 3-dikán kelt válasziratába, t. i. hogy a' király az ország megyezése nélkül királyi várost ne tehessen. És ez mindjárt 1687-ben be is következett, midőn az azon évbeli országgyűlési törvényczikkek 17-dike következő szavakban létesített: „*Quandoquidem numerus Liberrarum Regiarumqne Civitatum Regni Ungariae per gloriosam recuperationem similium locorum in tantum auctus sit, ut idem quartus Status caeteros non solum adaequaret, verum fors etiam superaret:*

§. 1. Ex benigna Suae Majestatis Sacratissimae annuentia statutum est: ne peramplius numerus earundem augeatur, neve loca hactenus in Ordinem ipsarum minus recepta, deinceps recipiantur; contra

vero praesentem Articulum in futurum aliquo pacto nefors recipiendi, pro non receptis habeantur:

§. 2. *Nisi sua Caesarea et Regia Majestas, magnis meritis, publica utilitate mota, specialem gratiam uni vel alteri loco articulariter faciendam esse compererit.*

Az újabb idők eseményei, különösen az 1715: 8. t. cz., hol *Debreczen*; az 1751: 27 t. cz., hol *Győr, Komárom, Ujvidék és Zombor*; az 1791: 30., hol *Temesvár, Szabadka, Pozsega, és Károlyvár*, az 1807: 4., hol *Szent-Vid (Fiume)*; végre az 1809: 27. t. cz., hol *Bakar (Buccari)* városoknak az országgyűlésen *hely és szavazat* engedtetik, ismeretesbbek mintsem oktani világosításra szükségök volna. És itt megállok mint czélkönél; azon nyugodt érzettel pillantva vissza megfutott rövidke pályámra, hogy ha csak egy mákszemnyit tehettem is honi városaink jogai felvilágítására, 's így azok ellenében, kik a' hazai alkotmány életereivel századok alatt összeforrott nehéz kérdések felett olly könnyű teoriával szeretik eltörni a' birói pálczát, megmutathattam: miszerint jogok, főként közjogok elítélésére, elkerülhellenül megkivántatik azoknak *pragmaticus* ismerete is; méltó volt, hogy én is megkísértsem e' pályát, sőt tán szükség is, ha meggondolom, hogy ott, hol illy százados jogok elhatározásai forognak naponta szőnyegen, még első alapjai sincsenek letéve ezen ismereretek gazdag tárának, az országgyűlések oktani történetiratának.

